

ЄВРОПЕЙСЬКА КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНА СИСТЕМА І МІЖНАРОДНА МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ

Анотація. У статті йдеться про Європейську кредитно-трансферну систему і міжнародну мобільність студентів.

Аннотация. В статье идет речь о Европейской кредитно-трансферной системе и международной мобильности студентов.

Annotation. Speech goes in the article about the European credit and transfersystem and international mobility of students.

Україна чітко означила вектор входження в сім'ю європейської спільноти й відповідно до цього намагається здійснювати модернізацію освітньої діяльності вищої школи в контексті європейських вимог, проводить постійну системну роботу щодо реалізації положень Болонського процесу.

Нагальне завдання, що постало перед українськими університетами, – це впровадження передбаченої Болонською декларацією системи академічних кредитів, сумісної з ECTS (Європейською кредитно-трансферною системою), яка була створена в рамках пілотного проекту, спонсорованого Європейською комісією впродовж 1988-1995 років для взаємовизнання результатів навчання за кордоном і підвищення міжнародної мобільності студентів. ECTS слугує багатоцільовим інструментом визнання мобільності, заходом реформування навчальних програм, а також способом трансферу кредитів вищими навчальними закладами різних країн. Важливим моментом запровадження акумулювальної кредитної системи є можливість урахувувати не тільки суто академічні результати, а всі досягнення студента (участь у наукових дослідженнях, конференціях, предметних олімпіадах тощо).

Запровадження ECTS є основою для розв'язання однієї із задекларованих у Болоньї цілей – створення сприятливих умов для вільного переміщення студентів, викладачів, дослідників, менеджерів освіти у Європі, започаткування співпраці між навчальними закладами різних країн, розширення спектру вибору студентами навчальних закладів.

Успіх запровадження ECTS в українських ВНЗ великою мірою залежить від адекватного сприйняття й розуміння європейської системи трансферу кредитів, її концептуальних засад, понятійного апарату, технологій реалізації на практиці.

Тому для розширення джерел інформації про ECTS, розкриття її ключових елементів та шляхів упровадження Європейська Комісія в рамках грантової програми Tempus/Tasis профінансувала проект, розроблений і запропонований консорціумом, до якого входять: Міністерство освіти і науки України, освітня агенція „Агнос”, 12 провідних ВНЗ України, у тому числі Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, і два європейські заклади-партнери – Технічний університет Дрездена (Німеччина) й Університет Роскілд (Данія). Вищеозначений проект спрямований на створення всеукраїнської мережі регіональних консультаційних центрів з упровадження ECTS в Україні.

Як відомо, *метою* впровадження кредитно-модульної системи навчання є підвищення якості освіти фахівців і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників ВНЗ та престижу української вищої школи у світовому освітньому просторі.

Основними завданнями кредитно-модульної системи навчання є:

- адаптація ідей Європейської системи перезарахування кредитів (ЄСПК) у системі вищої освіти України для забезпечення мобільності студентів у процесі навчання та флективності підготовки фахівців з урахуванням швидкозмінних вимог національного й міжнародного ринків праці;
- забезпечення можливості навчатися за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійної програми, сформованої за вимогами замовників і побажаннями студента й покликаної сприяти його саморозвитку й адаптації до життя у вільному демократичному суспільстві;
- стимулювання учасників навчального процесу до високих досягнень якості вищої освіти;
- унормування порядку надання студентові можливості отримання професійних кваліфікацій відповідно до вимог сучасного ринку праці.

Основними принципами Європейської системи перезарахування кредитів (ЄСПК) виступають:

- дотримання автономії країн і ВНЗ у сфері освітньої політики;
- підвищення міжнародної транспарентності існуючих національних освітніх систем і кваліфікацій;
- сумісність з будь-якою національною чи регіональною освітньою системою;
- застосовуваність ЄСПК до всіх видів програм і форм навчання у ВНЗ, а також навчання впродовж життя;
- можливість використання і розвитку чинних параметрів ЄСПК (кредитів, міжнародного залікового перезарахування, інформаційного пакета, реєстрації оцінок тощо);
- сумісність із загальноєвропейським „Додатком до диплома” (Diploma Supplement), що з’ясує і робить прозорими академічні та професійні кваліфікації ВНЗ.

До ключових елементів кредитно-модульної організації навчального процесу належать:

- залікові кредити як міра трудомісткості та якості навчальної роботи студента;
- стимулювальна рейтингова система оцінювання навчальних досягнень у поєднанні з прогресивними методами та принципами педагогічного менеджменту.

ECTS забезпечує зрозумілість і можливість порівняння навчальних програм такими засобами.

По-перше, введення кредитів ECTS, які є числовими еквівалентами для визначення обсягу навчального навантаження студентів, необхідного для повного засвоєння відповідної навчальної дисципліни.

По-друге, створення *інформаційного пакета*, який надає письмову інформацію студентам і працівникам про навчальні заклади, факультети, організації, структуру навчальних програм та окремих дисциплін.

Інформаційний пакет (каталог навчальних дисциплін) є довідником для студента, який бажає навчатися в зарубіжному ВНЗ. Він розкриває зміст навчальної програми, допомагає студентові зорієнтуватися у виборі програми, забезпечує практичною інформацією.

ECTS пропонує таку структуру інформаційного пакета:

- вступ (що таке ECTS);
- інформація про навчальний заклад (назва, адреса, академічний календар, координатор від закладу, загальний опис ВНЗ, процедура реєстрації);

- загальна практична інформація (формальності, прийняті в країні, яка приймає студентів; як потрапити в країну; вартість проживання, способи забезпечення житлом; здоров'я (медичне обслуговування) і страхування, студенти з особливими потребами; умови навчання; позапрограмна діяльність і дозвілля; Інша практична інформація);

- відомості про факультет (загальний опис; ступенева структура – кваліфікація, діаграма структури управління; індивідуальні розділи дисципліни (ідентифікація; опис; рівень; обов'язкові й факультативні розділи дисципліни; викладацький склад; тривалість періоду навчання; методи навчання й методика викладання; методика оцінювання; мова; розподіл кредитів ECTS);

- словник.

Вищезначена структура інформаційного пакета рекомендована базовим Довідником для використання ECTS. В Україні запропоновано відповідну структуру наказом Міністерства освіти і науки України № 812 від 20.10.2004 р.

По-третє, забезпеченням кожного студента *описом навчальних досягнень*, що відображає академічні здобутки студентів у спосіб, який є загальноприйнятим і загальнозрозумілим, та може безпроблемно передаватися від одного ВНЗ до іншого. Опис навчальних досягнень (Академічна довідка) за формою ECTS (Transcript of Records) – це задокументоване виконання студентом навчального навантаження впродовж певного періоду, тобто перелік вивчених навчальних дисциплін (модулів), отриманих кредитів, оцінок у локальній системі оцінювання і в ECTS. Таким чином, цей опис відображає як кількість виконаної навчальної роботи, так і якість засвоєння матеріалу.

Описи навчальних досягнень використовуються при виїзді на навчання (видається місцевим університетом) і при поверненні після навчання за кордоном (видається закордонним університетом). Завірені копії описів надаються всім причетним сторонам – обом університетам і студентові.

Опис навчальних досягнень забезпечує стандартизований формат описання всіх видів навчальної діяльності, виконаних студентом. Він є важливим інструментом для академічного визнання результатів навчання.

По-четверте, підписанням Академічної угоди, що стосується навчальної програми, за якою буде проводитися навчання, і кредитів ECTS, які будуть зараховуватися після успішного її освоєння. Навчальний контракт є обов'язковим як для того ВНЗ, який направляє студента на навчання, так і для того, який приймає (home and institutions), а також і для самого студента.

До того, як студент виїде до місця навчання, він, а також місцевий ВНЗ і закордонний ВНЗ повинні підписати Академічну угоду (Learning Agreement), яка додається до Аплікаційної форми студента. Місцевий ВНЗ в угоді гарантує студентові, що він повністю визнає (зарахує) перелічені в угоді предмети курсу. Якщо місцевий ВНЗ сам оцінює навчальні досягнення студента з окремих дисциплін, то це повинно бути чітко обумовлено в угоді.

Університет, який приймає студента, підтверджує, що програма навчання є для нього прийнятною і не суперечить його правилам.

Форма угоди передбачає право студента змінювати попередньо узгоджену програму навчання після прибуття в закордонний ВНЗ. Згоду всіх сторін про зміни необхідно обов'язково зафіксувати, щоб гарантувати повне академічне визнання всіх дисциплін, які студент планує вивчати за кордоном. Зміни до угоди потрібно вносити у якомога коротший час після прибуття студента до закордонного університету.

Обов'язковим елементом оформлення документів для навчання в закордонному ВНЗ є *Аплікаційна форма студента (Заява-анкета студента)*. Обравши закордонний ВНЗ, ознайомившись з його Інформаційним пакетом, проконсультувавшись із координатором свого ВНЗ, студент заповнює Аплікаційну форму (Заяву-анкету). Щоб правильно її заповнити, студент повинен бути добре обізнаний з програмою навчання, яку він обрав.

У європейських країнах-членах Болонського клубу процес реформування вищої освіти здійснюється з 1997 року. Він носить системний характер і ставить собі за мету:

- підвищення конкурентноспроможності європейської системи вищої освіти в боротьбі за пріоритети з американською, японською та іншими освітніми системами;
- упровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу;
- формування ефективної системи контролю якості освіти;
- розширення мобільності студентів і викладачів;
- створення можливостей для працевлаштування випускників на європейському ринку праці.

У різних країнах Європи темпи й результати інституціонального втілення принципів ECTS різні. Зокрема, що стосується технічного університету Дрездена і університету Роскілд, то в них повністю розроблені інформаційні пакети різними мовами і англійською – частково. Щодо решти основних документів ECTS, таких як індивідуальний план студента, академічна угода, академічна довідка., то вони підготовлені як на різних, так і на англійській мовах і активно використовуються у повсякденній практиці. В обох університетах поряд із системою оцінювання ECTS існує власна національна система оцінювання, створені спеціальні відділи з упровадження ECTS, які консультують викладачів і студентів з питань ECTS, проводять конференції та тренінги, а також беруть активну участь у розробці інформаційних пакетів, оформленні документів, необхідних для обміну студентами.

До особливостей німецької освітньої системи відноситься насамперед академічна свобода університету. Це традиційна ідея, уведена Вільгельмом фон Гумбольдтом у Берлінському університеті на початку XIX століття. Нині її принцип домінує в усіх університетах Німеччини. При цьому викладачі й студенти університетів зберігають академічну індивідуальність на основі інституціональної автономії і фундаментального освітнього права. Присутність студентів на лекціях не є обов'язковою, але різні перевірки знань у формі аналізів, семінарських сертифікатів, проектних робіт і лабораторних досліджень, а також екзамени строго контролюються і проводяться відповідно до високих стандартів.

Німецька вища освіта, як правило, не передбачає фіксованих груп для вивчення тієї чи тієї дисципліни. Вважається, що студенти самостійно повинні управляти процесом навчання під девізом „Учись учитися”. Відповідальність студента полягає в самостійному виконанні плану, запропонованому університетом. Індивідуальні дослідження й письмові роботи (реферати, курсові, ессе) – основні елементи всіх спеціальностей.

Фіксовані розклади занять відсутні й лише від студентів залежить, скільки часу їм необхідно для отримання певного освітньо-кваліфікаційного рівня. Номінальна продовжуваність навчання (*Regelstudienzeit*), яка офіційно є мінімальним терміном, становить 5 років для більшості дипломних спеціальностей, але зазвичай студентам необхідно в середньому 6 років, щоб отримати вищу освіту.

Академічний рік у німецьких університетах ділиться на два семестри: зимовий (з 1 жовтня до 31 березня) і літній (з 1 квітня до 30 вересня). Кожний семестр теж поділяється на дві частини: у першій частині проводяться лекції і семінари, друга передбачає самостійне вивчення навчального матеріалу.

До навчання в іноземному ВНЗ треба ставитися досить серйозно, зважувати всі параметри цієї непростой справи. Для прикладу коротко опишемо особливості вступу й окремі умови навчання в Технічному університеті Дрездена. Детальна Інформація про умови вступу до університету, інструкції щодо заповнення документів і форми заяв подаються в Інтернеті. Повністю заповнені й особисто підписані документи необхідно надіслати за вказаною адресою. Терміни подачі документів для вступників із країн, які не входять у Європейський Союз, а також для тих, хто бажає пройти навчання в рамках підготовчого семестру, такі: для літнього семестру (з квітня до 30 листопада); для зимового семестру (з жовтня до 31 травня). Після отримання допуску, ще до в'їзду в Німеччину, необхідно отримати студентську візу в німецькому посольстві у своїй країні. Ні в якому разі не варто в'їжджати в Німеччину з туристичною візою, оскільки зміна туристичної візи на студентську після в'їзду в країну неможлива.

У пакеті документів, який потенційний студент отримує разом з допуском в університет, є всі необхідні відомості й формуляри, за допомогою яких можна клопотатися про надання місця в гуртожитку. При наданні гуртожитку з кожного студента береться разовий заклад – 160 або 210 євро залежно від типу кімнати. Місячна оплата коливається від 150 до 250 євро. Про постільну білизну, ковдру й подушку студент повинен подбати сам. Частина студентів проживає у приватних квартирах або кімнатах. Однією зі зручних можливостей є проживання в студентських комунах (декілька студентів живуть в окремих кімнатах однієї квартири). Оплата за кімнату в цьому разі коливається від 120 до 270 євро за місце залежно від умов.

Студенти із країн, які не входять у Європейський Союз, вік яких не перевищує 30 років, повинні укласти угоду про медичне страхування з однією з державних медичних кас Німеччини. Студенти, вік яких перевищує 30 років, повинні застрахуватися в приватному порядку. Також необхідним є укладання угоди про страхування відповідальності.

Щоб заробити якісь кошти, можна знайти тимчасову роботу, але при цьому треба мати на увазі, що в Німеччині існують обмеження терміну трудової діяльності. Студентам із країн, які не входять у Європейський Союз, можна працювати тільки 90 повних днів на рік або 180 днів по чотири години. Знайти тимчасову роботу в Дрездені доволі складно, оскільки тут досить високий рівень безробіття.

Для підтримки студентів (німецьких і зарубіжних) у місті Дрездені функціонує спеціальна служба Studentenwerk Dresden, девіз якої – „Сервіс у навчанні”. Студенти як недостатньо соціально захищені і з малим життєвим досвідом категорія відносно часто потрапляють у складні ситуації, безболісний вихід з яких потребує компетентних порад, консультацій і конкретної практичної допомоги.

Різні підрозділи вищезначеної служби надають допомогу за закріпленими за ними напрямками діяльності.

Відділ соціальної допомоги сприяє студентам у розв'язанні повсякденних побутових проблем і труднощів у навчанні, надає реальну фінансову підтримку, опікується питаннями студентів з обмеженими можливостями та хронічно хворими.

Служба психологічної допомоги надасть безкоштовно консультації досвідчених психологів при виникненні будь-яких проблем психічного характеру (стресова ситуація, пов'язані з навчанням фобії, психофізичне перевантаження й виснаження та ін.).

Підрозділ „Студентська соціальна програма” розв'язує питання студентів, які бажають на добровільних, альтруїстичних засадах робити щось суспільно корисне, надавати посильну допомогу тим, хто її потребує, або шукають місце для проходження практики у соціальній сфері. „Студентська соціальна програма” співпрацює більше ніж із

30 організаціями й об'єднаннями, які можуть задіяти студентів у різних сферах і галузях. Служба виступає посередником між студентом і відповідною організацією з обов'язковим урахуванням і захистом інтересів студента.

До послуг студентів, які мають малих дітей або планують народження дитини, бюро „Університет із дитиною”, яке для здійснення своєї діяльності має спеціальні приміщення, проводить курси для вагітних, дає кваліфіковані поради інтимного характеру, надає специфічну інформацію студентам-іноземцям тощо. Бюро має свій дошкільний дитячий заклад на 178 місць, з яких 108—для дітей ясельного віку і 70—для старших дітей.

Якщо в студента виникла проблема правового характеру (оформлення студентської страховки, конфлікт і т. ін.), йому надасть допомогу юридична консультаційна служба.

Різними формами обміну із зарубіжними університетами займається відділ міжнародної діяльності. Щорічний обмін студентами сприяє ширшому ознайомленню із системою освіти, формами соціального захисту певної країни, мовою, традиціями й звичаями.

Програма „Сім'я та студенти-іноземці” допомагає студентам інших країн налагоджувати контакти з німецькими студентами та сім'ями міста Дрездена, розширюючи коло спілкування, оскільки попервах іноземні студенти спілкуються переважно в межах своїх національних груп. Функціонує інтернаціональне кафе, в якому студенти-іноземці зустрічаються, спілкуються, відпочивають.

Спеціально для іноземних студентів створена тьюторська програма, за якою команда тьюторів допомагає закордонним студентам зорієнтуватися у новій для них ситуації, надає поради й консультації у розв'язанні різноманітних проблем.

Характерний приклад реалізації можливостей мобільності студента. Олексій Кухар закінчив із медаллю Придніпровську школу в Чорнобаївському районі; за пільгою, передбаченою для переможців олімпіади Національного аграрного університету (НАУ), вступив до цього закладу. Після отримання освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр” за домовленістю двох професорів з НАУ і Технічного університету Дрездена продовжив навчання в останньому. З восьми українських семестрів йому в Німеччині було зараховано п'ять. Ще три семестри студент буде навчатися в Технічному університеті Дрездена і отримає диплом освітньо-кваліфікаційного рівня „спеціаліст” німецького зразка.

Український студент отримує стипендію від університету, користується підтримкою благодійних і спонсорських організацій, а також Спілки українських студентів у Німеччині. Окрім того, він має можливість за відповідну плату працювати в німецькій фірмі. Це дає йому можливість безболісно розв'язувати свої соціальні й фінансові проблеми.

Слід зауважити, що особливістю німецьких університетів є комбінація теоретичної освіти й передових наукових досліджень. Студенти мають широкі можливості для проведення проектних робіт у рамках поточної науково-дослідної діяльності. Викладач, як правило, є одночасно й дослідником. Факультети, кафедри університетів тісно співпрацюють з національними та міжнародними академічними установами й науково-дослідними інститутами, а також з економічною і промисловою сферами.

Доволі широкий спектр спеціальностей пропонують університети Німеччини для своїх і зарубіжних студентів. Так, Технічний університет Дрездена є повноцінним класичним університетом, у якому навчається понад 35 тисяч студентів, у тому числі 3400 – з інших країн; 14 факультетів ведуть підготовку з понад 100 спеціальностей. Лише один медичний факультет готує фахівців із 30 спеціальностей, зокрема й таких, як „нуклеарна медицина”, „збереження зубів і протезування”, „радіологічна діагностика” та ін.

У Технічному університеті Дрездена, як і в українських ВНЗ, усе ще існує трирівнева система освіти. Це пояснюється тим, що випускників окремих спеціальностей за освітньою програмою бакалавра, особливо технічних напрямів, роботодавці не бажають брати на роботу, оскільки вважають, що фахівець цього освітньо-кваліфікаційного рівня не володіє достатніми компетенціями, щоб ефективно працювати в галузі.

Перехід на організацію навчання за ECTS в українській вищій школі породжує низку проблем, нерозв'язання яких стримує й гальмує впровадження кредитно-модульної системи. Це, передовсім, недосконалість нормативно-правової бази у сфері вищої освіти України, відсутність належної мотивації у студентів із-за неможливості навчатися в зарубіжних ВНЗ через фінансові труднощі, слабку мовну підготовку та ін. Серйозні труднощі виникають при узгодженні змісту навчання в зарубіжних ВНЗ та відсутність в університетах України механізму зарахування результатів навчання за кордоном. Тут також мають місце проблеми, які виникають при узгодженні дисциплін і навчальних планів з приймаючим навчальним закладом. Дається взнаки й відсутність практичного досвіду підготовки документів відповідно до стандартів ECTS для студентів, які бажають навчатись у зарубіжних ВНЗ. Немає й належного досвіду організації навчального процесу за ECTS.

Слабкою є поінформованість викладачів і студентів щодо основних документів, стандартів і норм ECTS, відсутність чітко розроблених форм документів, які входять до стандартного пакету ECTS. Певні перешкоди спричинює відчужена нестача викладачів, які можуть викладати профільні дисципліни англійською мовою.

Поняття мобільності студентів багатьма організаторами освіти сприймається спрощено; мовляв, головне – домовленість між ВНЗ, а офіційне визнання навчальних курсів і кваліфікацій – другорядна справа. Відсутнє також чітке розуміння компонентів ECTS, наприклад, що таке „модуль”, „змістовий модуль”, кредит тощо. Майже в усіх українських ВНЗ паралельно існують індивідуальні навчальні плани студента й залікові книжки.

Негативно відбивається на впровадженні ECTS традиційний консерватизм окремих ВНЗ України, неготовність до системних перетворень.

Рівень адміністративної, фінансової, академічної і наукової автономії українських ВНЗ значно нижчий від європейського, що стримує модернізацію навчального процесу відповідно до викликів часу.

Значне відставання рівня навчально-матеріальної бази, оплати праці в українських університетах від європейського зумовлює односторонній характер мобільності студентів і викладачів.

Перехід на дворівневу систему підготовки „бакалавр-магістр” породжує труднощі при працевлаштуванні випускників з освітньо-кваліфікаційним рівнем „бакалавр”; на європейському ринку праці він є достатнім рівнем кваліфікації. На вітчизняному ринку праці та й у суспільній свідомості ступінь бакалавра вважається результатом незавершеної вищої освіти, яка не дає достатньої кваліфікації, а, значить, і права займати відповідну посаду.

Зрозуміло, що все це гальмує впровадження ECTS у вітчизняних університетах, не сприяє реалізації мобільності українських студентів, викладачів, науковців у європейському освітньому просторі й на ринку праці.

Проте важливу позитивну роль у подоланні проблем освітньої євроінтеграції могли б відігравати й самі університети, кафедри, викладачі. Для цього необхідне повне розуміння й усвідомлення того, що одним із важливих шляхів інтегрування України в Європу є впровадження ECTS у практику діяльності вищої школи, ґрунтовна

обізнаність та інформованість щодо всіх компонентів Болонського процесу та змісту документів ECTS.

Імплементация ECTS в українську освіту – справа не одного дня. Вона, ясна річ, вимагає цілеспрямованої, систематичної, послідовної, продуманої реалізації конкретних завдань, продиктованих трьома найважливішими групами чинників зовнішнього й внутрішнього життя України.

По-перше, інтеграцією вищої школи України у європейське та світове освітньо-наукове співтовариство, зокрема приєднанням України у 2005 році в м. Бюргені до Болонського клубу як міждержавного процесу, який охоплює 46 європейських країн і кінцевою метою якого є створення європейського простору вищої освіти до 2010 року.

По-друге, формуванням інноваційного суспільства; демократичною розбудовою держави; структурними перетвореннями в різних економічних галузях; потребою у розвитку високотехнологічних секторів економіки.

По-третє, специфікою класичних університетів, кращими традиціями національної системи навчання і виховання, переосмисленням цінностей вищої освіти та ролі університетів як центрів освіти й науки в сучасному глобалізованому світі.

Чинники першої групи ставлять на порядок денний розв'язання низки завдань, зокрема:

1. Удосконалення системи стандартів ВНЗ – варіативних частин освітньо-кваліфікаційної характеристики й освітньо-професійної програми, структурно-логічних схем підготовки, навчальних планів і навчальних програм відповідно до рекомендацій Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS).

2. Забезпечення реалізації вимог державного стандарту вищої освіти й галузевих стандартів.

3. Завершення розробки інформаційних пакетів з кожного напрямку підготовки (спеціальності) для сприяння прозорості освітньо-професійної програми, орієнтування абітурієнтів і студентів на вибір відповідних програм підготовки фахівців і планування подальшого навчання.

4. Ретельне відпрацювання організаційних питань проведення поточного й підсумкового семестрового контролю на основі:

- принципів накопичувальної системи модульно-рейтингового навчання;
- створення необхідних умов для відкритості й прозорості проведення поточних і підсумкових контрольних заходів;
- активного використання методів об'єктивної діагностики знань, зокрема тестових методик, комп'ютерних технологій, письмових екзаменів тощо;
- підготовки з кожної навчальної дисципліни чітких і зрозумілих критеріїв оцінювання і шкали розподілу балів за модулями й видами робіт.

5. Проведення регулярного внутрішнього моніторингу рівня знань, умінь, навичок і компетенції з усіх циклів нормативних дисциплін шляхом проміжної атестації навчальних досягнень, комплексних контрольних робіт, покликаних виявити рівень залишкових знань студентів.

6. Забезпечення науково-методичного супроводження кредитно-модульної системи організації навчального процесу, що включає в себе:

- підготовку та видання навчально-методичних матеріалів нового покоління;
- проведення для викладачів навчально-методичних семінарів з питань упровадження ECTS, круглих столів, міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських конференцій з метою обміну досвідом, вироблення спільних підходів тощо.

7. Посилення організаційного й ресурсного забезпечення навчального процесу через:

ефективне використання аудиторного фонду, навчальних лабораторій, комп'ютерних класів;

оптимізацію графіка навчального процесу та розкладу занять;

створення оптимальних умов для самостійної роботи, індивідуалізації навчання.

8. Зменшення аудиторних форм роботи для вивільнення часу на консультування, індивідуальні заняття, контроль виконання самостійних, індивідуальних завдань.

9. Підвищення рівня організації навчального процесу шляхом

1) використання:

– розвивальних технологій професійної освіти;

– технологій саморегульованого навчання в рамках традиційної системи навчання;

– когнітивно-орієнтованих технологій, що охоплюють діалогічні методи, дискусії, проблемне навчання, когнітивні карти, інструментально-логічні тренінги, тренінги рефлексії, когнітивне консультування і т. ін.;

– діяльнісно-орієнтованих технологій, а саме: методів проектів і направляючих тестів, контекстного навчання, ділових та рольових Ігор, комплексних дидактичних завдань, імітаційно-ігрового моделювання технологічних процесів і т. п.;

– особистісно-орієнтованих технологій, зокрема інтерактивних та імітаційних ігор, тренінгів розвитку, розвивальної психодіагностики тощо;

2) розробки якісного науково-методичного забезпечення, створення сучасної навчальної, навчально-методичної та довідникової літератури, інтерактивних курсів, електронних дидактичних комплексів;

3) упровадження інтерактивних інноваційних розробок, новітніх досягнень науки, технічного оснащення, програмного забезпечення, кращого досвіду українських і зарубіжних вищих навчальних закладів;

4) укрупнення навчальних дисциплін, посилення міждисциплінарних зв'язків з метою усунення дублювання змісту і зменшення кількості предметів у навчальних планах.

10. Розширення можливостей і створення умов для вивчення студентами іноземних мов, підвищення лінгвістичних компетентностей.

Із другого блоку чинників впливають такі актуальні завдання:

Адаптація професійної підготовки студентів до динамічних змін на ринку праці; підготовка таких фахівців, які відповідали б нинішнім потребам соціально-економічного й духовного розвитку суспільства. Інноваційне високотехнологічне середовище вимагає працівника, який володів би не лише певним обсягом знань і навичок, але був би здатний:

1) до постійної самоосвіти (освіти упродовж усього життя);

2) адекватного сприйняття й використання на практиці нових наукових ідей, методів управління, технологій виробництва;

3) гнучкого прийняття рішень, прояву креативності ініціативи й підприємливості.

Для цього необхідно здійснити низку заходів:

1. Посилення престижу і привабливості конкретного ВНЗ в системі регіональних і національних вищих навчальних закладів.

2. Оптимізація переліку напрямів підготовки, спеціальностей і спеціалізацій шляхом проведення моніторингу адекватності ринку освітніх послуг на регіональному, національному та світовому ринках праці, залучення до цієї справи роботодавців.

3. Інтеграція через реальну співпрацю, соціальне партнерство, синергію ВНЗ з науковими установами й підприємствами для реалізації спільних наукових, освітніх та соціально-економічних проектів.

4. Проведення постійної широкомасштабної роботи з установами або відновлення, а також зміцнення тісних зв'язків із роботодавцями – замовниками фахівців і споживачами кадрів – з метою як удосконалення професійно-практичної підготовки студентів, технологій надання їм сучасних практичних навичок і компетенцій, підготовки їх до виконання функцій первинної посади, так і працевлаштування випускників. При цьому слід залучати роботодавців до формування змісту освітньо-професійних програм, змісту і форм проведення виробничих і переддипломних практик, реального дипломного проектування, стажування викладачів.

5. Створення у ВНЗ спеціальних служб зі сприяння працевлаштуванню випускників, надання їм першого робочого місця.

6. Розширення академічної та професійної мобільності випускників, відстежування їх кар'єрного росту, сприяння в перепідготовці й підвищенні рівня кваліфікації.

7. Систематичний контроль за працевлаштуванням випускників, які навчаються за тристоронніми угодами згідно з цільовими напрявленнями.

8. Зважений, об'єктивний підхід до формування проєктних показників підготовки фахівців за державним замовленням.

9. Удосконалення системи підготовки педагогічних працівників, присвоєння педагогічних кваліфікацій. Йдеться, насамперед, про перегляд змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної та практичної підготовки вчителя і викладача, зокрема про уніфікацію в межах ВНЗ блоку психолого-педагогічних дисциплін, наскрізної (неперервної) системи практик.

Чинники третьої групи вимагають здійснення таких важливих кроків:

1. Проведення моніторингу досліджень якості освітніх послуг та якості підготовки фахівців за показниками певних напрямів діяльності на рівні структурних підрозділів (інститутів, факультетів, кафедр, відокремлених структурних підрозділів) та соціологічних досліджень серед учасників навчально-виховного процесу. Результати моніторингу та соціологічних досліджень повинні стати предметом обговорення на вчених радах факультетів, вченій раді ВНЗ.

2. Розробка комплексних критеріїв оцінки якості освітньої діяльності ВНЗ, які включають: оцінювання змісту та технологій навчання, що застосовуються у навчальному процесі, оцінювання отриманих студентом знань; вимог до організації та контролю за перебігом навчального процесу, сучасних вимог до компетентності викладачів, навчально-допоміжного персоналу.

3. Вироблення чіткої та прозорої процедури самообстеження вищого навчального закладу, визначення його сильних і слабких сторін на ринку освітніх послуг та ринку праці.

4. Запровадження системи рейтингової оцінки діяльності науково-педагогічних працівників, орієнтованої на високу мотивацію викладачів, на формування відповідальності викладацького складу за якість викладання, рівень наукових досліджень і спрямованої на досягнення позитивних кінцевих результатів.

5. Скоригування на основі самоаналізу стратегії розвитку вищого навчального закладу, створення системи управління цією стратегією.

6. Підвищення результативності (рейтингу) діяльності вищого навчального закладу на національному й міжнародному рівнях, його позиціонування у відповідній групі ВНЗ.

7. Забезпечення належного рівня наукової роботи у ВНЗ, що є невід'ємною складовою і гарантією якості підготовки висококваліфікованих фахівців, через:

- посилення вимог до якості наукових досліджень і проєктів;
- спрямування наукових розробок, тематики дипломних й, особливо, магістерських робіт на реалізацію програм інноваційного розвитку економіки й виробничої сфери;
- відкриття при ВНЗ науково-дослідних інститутів.

8. Розробка й утілення програмних (а не епізодичних) заходів щодо патріотичного, громадянського виховання молоді, створення цілісної системи психологічних та педагогічних впливів на особистість студента з метою виховання в нього здорового способу життя, уміння протистояти негативному впливу асоціального середовища, а також піднесення загального рівня культури студентів, збереження їх психічного й фізичного здоров'я.

9. Широке використання виховних можливостей фізичної культури і спорту, розширення й ефективне використання інфраструктури ВНЗ для заняття студентської молоді спортом, проведення змістовного, пізнавального дозвілля.

10. Приведення у належний стан гуртожитків, який повинен відповідати умовам комфортного проживання та навчання студентів. Поступово ці умови треба наближати до європейських стандартів, що й обумовлено у вимогах до країн-членів Болонського клубу.

11. Розширення й активізація участі студентів, викладачів, науковців і адміністрації ВНЗ в міжнародних наукових, освітніх і соціальних програмах, конференціях, одержанні стипендій та грантів міжнародних організацій і зарубіжних університетів.

12. Реалізація сучасного менеджменту якості освіта в умовах ринкової економіки:

- планування, підготовка й конкурсний відбір кадрів вищої кваліфікації;
- формування резерву на посади проректорів, керівників структурних підрозділів;
- підвищення кваліфікації;
- оптимізація фінансових витрат на забезпечення навчально-виховного процесу, витрат на утримання матеріальної бази та соціальної інфраструктури.

13. Удосконалення організаційної структури ВНЗ, ліквідація малочисельних кафедр, факультетів, шляхом реорганізації їх у більш потужні та ефективні структурні підрозділи, зокрема навчально-наукові інститути.

14. Розроблення системи психолого-дидактичної підготовки викладацького складу ВНЗ з урахуванням вимог ECTS та впровадження асинхронної системи навчання, активізації самостійної роботи студентів, багаторівневих індивідуалізованих навчальних планів тощо.

Комплексна реалізація всіх цих завдань сприятиме, з одного боку, адаптації українських ВНЗ до вимог Болонської декларації, а з іншого – розв'язанню низки питань, об'єднаних однією проблемою: „Університет – між гуманізмом і ринком”, які є стратегічними для забезпечення якості освіти як головної умови Болонського процесу, органічної інтеграції системи освіти України у європейський освітній простір, створення реальної основи для міжнародної академічної мобільності студентів.

УДК 378.03

Т.П. Кучай

АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація У статті розкривається аналіз українського досвіду підготовки учителів англійської до екологічного виховання

Anotation The article tells about analysis of Ukrainian experience of training of a future English teacher for ecological education

Аннотация В статье раскрывается анализ украинского опыта подготовки учителей английского языка к экологическому воспитанию

Екологічна освіта в системі підготовки вчителя довгі роки носила емпіричний характер, без опори на об'єктивні закономірності, лежачі в основі формування фахівця вищої кваліфікації і нової науки, що зароджується, – комплексній екології. Професійна підготовка